

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2013

Πρόλογος

Το 2013 αποτελεί χρονιά κομβικής σημασίας για την εξέλιξη του ρατσιστικού φαινομένου στην Ελλάδα. Το τελευταίο τρίμηνο του έτους οριοθετείται από την δολοφονία του Παύλου Φύσσα, την ποινική έρευνα και την προφυλάκιση προσώπων που φέρεται να εμπλέκονταν στη δολοφονία καθώς και ηγετικών στελεχών της Χρυσής Αυγής με πολλές κατηγορίες, μα κυριότερη ότι συγκρότησαν εγκληματική οργάνωση. Κατά το τρίμηνο αυτό σημειώθηκε μεγάλη μείωση των περιστατικών ρατσιστικής βίας. Η επισήμανση αυτή ενισχύει την πεποίθηση πως οι Αρχές άργησαν πολύ να αναγνωρίσουν την ύπαρξη, το μέγεθος, τα χαρακτηριστικά και την ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου της ρατσιστικής βίας.

Η διερεύνηση παλαιότερων υποθέσεων ρατσιστικής βίας και η ποινική αντιμετώπιση εγκληματικών συμπεριφορών στις οποίες φέρονται να εμπλέκονται μέλη της Χρυσής Αυγής αποτελούν ιδιαίτερα θετικά βήματα. Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε τη μακροχρόνια θεσμική ανοχή στο έγκλημα με ρατσιστικό πρόσημο. Δεν μπορούμε επίσης να μην επισημάνουμε πως η αντιρατσιστική ρητορική πρέπει διαρκώς να αντανακλάται σε συγκεκριμένα και συνεπή μέτρα. Στο επίπεδο αυτό, τα θεσμικά ελλείμματα παραμένουν. Ως τέτοιο μπορεί να θεωρηθεί η μη παροχή εγγυήσεων για τη δυνατότητα καταγγελίας από πρόσωπα που έπεσαν θύματα ρατσιστικής βίας αλλά δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Η αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του ρατσιστικού εγκλήματος προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα του θύματος να το καταγγείλει υπό ασφαλείς συνθήκες, χωρίς φόβο να βρεθεί σε δυσμενή θέση, ικανή να το αποτρέψει από την καταγγελία. Η σύσταση των Τμημάτων και Γραφείων της ΕΛΑΣ για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας, που είχε γίνει δεκτή θετικά από το Δίκτυο, είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την αποτελεσματική καταπολέμηση του φαινομένου. Απαιτούνται παράλληλα προϋποθέσεις που δεν έχουν ακόμα εκπληρωθεί, όπως η διαφανής και αντικειμενική διαδικασία επιλογής των στελεχών, η εξειδικευμένη εκπαίδευση, η δυνατότητα καταγγελίας από θύματα ρατσιστικής βίας χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, η διερεύνηση και καταδίκη έκνομων ενεργειών αστυνομικών οργάνων με ρατσιστικό κίνητρο.

Επιπλέον, η παρακολούθηση της εξέλιξης συγκεκριμένων υποθέσεων που έχουν καταγραφεί από το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας καταδεικνύει ότι το ρατσιστικό κίνητρο δεν διερευνάται ενδελεχώς και επισταμένα από τις διωκτικές αρχές από το στάδιο της προανάκρισης. Τέλος, η σημαντική αύξηση των περιστατικών όπου η αστυνομική συνδέεται με τη ρατσιστική βία, όταν δηλαδή οι δράστες είναι μέλη των σωμάτων ασφαλείας, προξενεί

ιδιαίτερη ανησυχία. Η κουλτούρα ατιμωρησίας για τέτοιες πράξεις ενισχύεται από την ανυπαρξία αποτελεσματικού ανεξάρτητου μηχανισμού διερεύνησης των καταγγελιών για αστυνομική βία και αυθαιρεσία, σύμφωνα με τις συστάσεις των διεθνών οργάνων.

Μετά από δύομισι χρόνια λειτουργίας και έχοντας εκδώσει τέσσερις εκθέσεις και πολλές συστάσεις προς την Πολιτεία, το Δίκτυο σημειώνει πως οι περισσότερες από τις επισημάνσεις των προηγούμενων παρεμβάσεων του είναι πλέον κοινός τόπος ενώ τα στοιχεία που δημοσιοποιεί αποτελούν σημείο αναφοράς για εθνικούς και διεθνείς θεσμούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Εντούτοις, αποτελεί πρωτίστως ευθύνη των αρχών η συστηματική καταγραφή των ρατσιστικών εγκλημάτων. Η ευνομούμενη πολιτεία οφείλει να επιδιώκει την αναγνώριση, καταγραφή και δίωξη των ρατσιστικών εγκλημάτων. Αντίθετα, η ολιγωρία στην αναγνώριση και την αντιμετώπιση του φαινομένου από τις αρμόδιες κρατικές αρχές συντηρεί και διαχέει την πεποίθηση ότι παρόμοιες εγκληματικές συμπεριφορές γίνονται ανεκτές, τροφοδοτώντας εντάσεις που διαρρηγνύουν την κοινωνική συνοχή και υπονομεύουν τις βασικές αρχές ενός κράτους δικαίου.

Για τους παραπάνω λόγους, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να σχηματιστεί η εντύπωση ότι η χώρα μας έχει αντιμετωπίσει επαρκώς το πρόβλημα της ρατσιστικής βίας. Ο κίνδυνος αναζωπύρωσης είναι παρών –πολλά πρόσφατα στοιχεία το καταδεικνύουν- ενώ ακόμα και η προσώρας μείωση σοβαρών ρατσιστικών εγκλημάτων δεν επιτρέπει να παραγνωριστούν καθημερινά χαμηλότερης έντασης περιστατικά που αποκαλύπτουν την διαρκή παρουσία διάχυτου ρατσισμού στο κοινωνικό σώμα και την δομική του παρουσία σε χώρους της δημόσιας διοίκησης και των σωμάτων ασφαλείας. Επισημαίνουμε επίσης με έμφαση πως το επόμενο διάστημα, κατά το οποίο θα βρίσκονται σε εξέλιξη οι δίκες στελεχών της Χρυσής Αυγής, απαιτείται ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία των υπερασπιστών των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μαρτύρων των ρατσιστικών επιθέσεων οι οποίοι ενδέχεται να στοχοποιηθούν λόγω αυτών τους των ιδιοτήτων.

Ορισμοί και μεθοδολογικές διασαφηνίσεις

Η ανά χείρας έκθεση αποτελεί την τέταρτη έκθεση αποτελεσμάτων του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας από την ίδρυσή του, τον Οκτώβριο του 2011. Η εκτεταμένη αναφορά στις καταγραφές και τα ευρήματα του Δικτύου, τόσο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης όσο και σε κείμενα εθνικών και ευρωπαϊκών φορέων¹, καθώς ακόμα και στην εξέλιξη δικαστικών υποθέσεων², επιβάλλουν κάποιες διευκρινήσεις ως προς τους ορισμούς εργασίας και τη μεθοδολογία που ακολουθείται.

Για τους σκοπούς του Δικτύου, περιστατικά ρατσιστικής βίας θεωρούνται εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές εις βάρος ατόμων, τα οποία στοχοποιούνται λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκευτικής προέλευσης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου ή αναπηρίας. Καταγράφονται επίσης εγκληματικές πράξεις ή βίαιες ενέργειες ή συμπεριφορές σε βάρος των *υπερασπιστών* ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και στοχοποιούνται λόγω αυτής τους της ιδιότητας.

Η πρωτοβουλία για τη δημιουργία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας προωθήθηκε στα μέσα του έτους 2011 από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR) σε συνέχεια δύο σημαντικών διαπιστώσεων: α) της απουσίας επίσημου και αποτελεσματικού συστήματος καταγραφής και β) της ανάγκης διασύνδεσης των φορέων οι οποίοι καταγράφουν με δική τους πρωτοβουλία τα περιστατικά ρατσιστικής βίας σε βάρος προσώπων τα οποία προσέρχονται στις υπηρεσίες τους. Η συμπλήρωση της ενοποιημένης φόρμας καταγραφής του Δικτύου βασίζεται στην επαφή με το θύμα και τη μαρτυρία του, και χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για χρήση από το Δίκτυο με σκοπό την καταπολέμηση του ρατσισμού και των εγκλημάτων μίσους.

Η αριθμητική αποτύπωση των εγκλημάτων μίσους από το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας δεν αποτελεί παρά ένα μόνο μέρος του συνολικού φαινομένου, καθότι περιλαμβάνει μόνο τα περιστατικά εκείνα όπου τα θύματα ήρθαν σε επαφή με τις οργανώσεις-μέλη του Δικτύου που δρουν στις περιοχές όπου συνέβησαν. Ως εκ τούτου μεγαλύτερη σημασία δίνεται στην ποιοτική αποτύπωση των τάσεων της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, η αποτύπωση του Δικτύου θεωρείται πληρέστερη από εκείνη των εθνικών αρχών και αυτό θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής από την Πολιτεία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατατάσσει τη χώρα μας στην κατώτατη ποιοτικά κατηγορία σε ό,τι αφορά τους κρατικούς μηχανισμούς καταγραφής και δημοσιοποίησης δεδομένων σχετικών με τα εγκλήματα μίσους³.

Πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων του Δικτύου, απαραίτητη κρίνεται μία σημαντική επισήμανση: εγκλήματα μίσους παρατηρούνται, σε μικρότερο ή

¹ Βλ., επί παραδείγματα εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR) του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), καθώς και έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA).

² Με πιο χαρακτηριστική τη δίκη των κατηγορούμενων για τη δολοφονία του Σαχζάτ Λουκμάν.

³ Βλ. Fundamental Rights Agency, "Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights", Νοέμβριος 2012, σελ. 8-9.

μεγαλύτερο βαθμό, σε όλες τις χώρες⁴. Όπως επισημαίνεται στην προαναφερθείσα έκθεση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων «τα κράτη-μέλη με επαρκείς μηχανισμούς καταγραφής δεν έχουν απαραίτητα και τα υψηλότερα ποσοστά εγκλημάτων μίσους. Απλούστατα, οι μηχανισμοί αυτοί καταγράφουν τα περιστατικά ρατσιστικής βίας με μεγαλύτερη επάρκεια και είναι πιο διαφανείς σε ό,τι αφορά τη δημοσιοποίηση των στοιχείων. Αντίθετα, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα κράτη-μέλη με περιορισμένη καταγραφή –όπου λίγα περιστατικά αναφέρονται, καταγράφονται και, συνεπώς, διώκονται– ουσιαστικά αποτυγχάνουν στο στόχο τους να αντιμετωπίσουν επαρκώς και στην ολότητά του το φαινόμενο των ρατσιστικών εγκλημάτων»⁵.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας αναγνωρίζει ότι η χώρα μας έχει κάνει θετικά βήματα σχετικά με την αναγνώριση, καταγραφή και αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους. Ωστόσο, τα ευρήματα του Δικτύου, και η συγκριτική τους επισκόπηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δείχνουν σαφώς ότι τα ποσοστά καταγραφής παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση.

Μία ευνομούμενη πολιτεία δεν έχει παρά να ωφεληθεί από την αναγνώριση, καταγραφή και δίωξη των ρατσιστικών εγκλημάτων⁶. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας αναμένει από την Πολιτεία να συνεχίσει με εντατικότερους ρυθμούς την προσπάθεια αντιμετώπισης και δίωξης των εγκλημάτων μίσους, τα οποία τροφοδοτούν εντάσεις που διαρρηγνύουν την κοινωνική συνοχή και τροφοδοτούν κλίμα ανασφάλειας στις κοινότητες αλλά και το σύνολο των πολιτών.

⁴ Βλ. Office for Democratic Institutions and Human Rights of the OSCE, “Hate crime laws. A practical guide”, Μάρτιος 2009, σελ. 11.

⁵ Βλ. Fundamental Rights Agency, “Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights”, Νοέμβριος 2012, σελ. 36

⁶ Αναφέρουμε σχετικά ότι η δικωτικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, παρότι έχουν να επιδείξουν το πιο ολοκληρωμένο σύστημα καταγραφής των εγκλημάτων μίσους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συνεχίσουν να δίνουν τις κάτωθι οδηγίες στους υπηρετούντες αστυνομικούς: «Πολλοί άνθρωποι δεν προχωρούν σε αναφορά για τα εγκλήματα μίσους. Γνωρίζουμε ότι η εμπιστοσύνη είναι συχνά αποδυναμωμένη στις κοινότητες που στοχοποιούνται. Είναι σημαντικό να υπερβούμε αυτά τα εμπόδια και να γεφυρώσουμε το χάσμα ανάμεσα στην πραγματική και την καταγεγραμμένη εγκληματικότητα. Πρόκειται για μία από τις κατηγορίες εγκλημάτων όπου στοχεύουμε ενεργητικά στην αύξηση της καταγραφής και την ανάδειξη της λεγόμενης “αφανούς” εγκληματικότητας», The 2012 Hate Crime Strategy and Manual, The Association of Chief Police Officers, UK, p. 7.

Αποτελέσματα

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2013, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα, 166 περιστατικά ρατσιστικής βίας με τουλάχιστον 320 θύματα: τα 143 περιστατικά αφορούν μετανάστες ή πρόσφυγες, ενώ τα υπόλοιπα 22 ήταν κατά ΛΟΑΤ απόμων και 1 εναντίον υπερασπίστριας ανθρωπίνων δικαιωμάτων (συνηγόρου θυμάτων). Ο αριθμός των θυμάτων παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένος, λόγω της καταγραφής του περιστατικού στη Νέα Μανωλάδα, όπου καταγράφηκαν 155 θύματα εργασιακής εκμετάλλευσης με ρατσιστικό κίνητρο, κατά των οποίων προβόλησαν οι επιστάτες και τραυμάτισαν 35 από αυτά.

Γεωγραφική και χρονική διασπορά: 103 περιστατικά έλαβαν χώρα στην Αθήνα, κυρίως σε περιοχές του κέντρου όπως ο Άγιος Παντελεήμονας, η Αττική, η πλατεία Αμερικής και άλλες περιοχές γύρω από την Ομόνοια, ενώ άλλα 8 καταγράφηκαν στο νομό Αττικής πέραν του Δήμου Αθηναίων. Επίσης, καταγράφηκαν 15 περιστατικά στη Θεσσαλονίκη, 15 στην Πάτρα, 1 περιστατικό με 155 θύματα στη Νέα Μανωλάδα Ηλείας, 5 στον Πειραιά, 5 στον νομό Ηρακλείου Κρήτης, 4 στα Χανιά, 2 στη Μυτιλήνη, ενώ καταγραφές υπάρχουν επίσης σε: Ρόδο, Λαμία, Κω, Κέρκυρα, Καβάλα, Γιαννιτοά, καθώς και εντός πλοίου που έπλεε στα ελληνικά χωρικά ύδατα.

Η πλειονότητα των περιστατικών έλαβε χώρα σε δημόσιους χώρους, ενώ αύξηση παρουσιάζουν τα περιστατικά που συνέβησαν σε χώρους κράτησης (23 περιστατικά μέσα σε αστυνομικά τμήματα ή κέντρα κράτησης μεταναστών). Το εύρημα αυτό, μαζί με την αύξηση των περιστατικών αστυνομικής ρατσιστικής βίας συνολικά, προκαλούν ιδιαίτερη ανησυχία (βλ. ειδική αναφορά στην ενότητα «Εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών στις επιθέσεις»).

Αξιζει να σημειωθεί ότι, το κρίσιμο τρίμηνο μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα και την προφυλάκιση ηγετικών στελεχών της Χρυσής Αυγής με την κατηγορία ότι έχουν συγκροτήσει εγκληματική οργάνωση (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2013), το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε 18 περιστατικά ρατσιστικής βίας. Η σημαντική μείωση των κρουσμάτων ρατσιστικών επιθέσεων σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα του 2013, πέραν της θετικής διάστασης που φέρει, έρχεται προς επίρρωση των δεδομένων του Δικτύου για την ύπαρξη ταγμάτων εφόδου, για τα οποία η ελληνική Πολιτεία άργησε δυστυχώς πολύ να λάβει μέτρα.

Χαρακτηριστικά των επιθέσεων: Η πλειονότητα των περιστατικών αφορά σωματικές επιθέσεις κατά αλλοδαπών, ενώ οι τύποι των εγκληματικών πράξεων είναι κυρίως βαριές σωματικές βλάβες (75 περιπτώσεις) και απλές σωματικές βλάβες (58 περιπτώσεις), συνδυαζόμενες ως επί το πλείστον με απειλές, εξύβριση, φθορά ξένης περιουσίας και κλοπές. Τα περισσότερα περιστατικά έλαβαν χώρα τις βραδινές ή τις πρώτες πρωινές ώρες.

Σημειώθηκαν επίσης 27 περιστατικά λεκτικής βίας (εξύβριση, απειλές), εκ των οποίων 1 συνδυάστηκε και με προσβολή θρησκείας, 1 με ασέλγεια/προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας και 12 με αυθαίρετη προσαγωγή και κράτηση. Ακόμα, καταγράφηκαν 2 περιστατικά εμπρησμού και 3 περιστατικά διατάραξης οικιακής ειρήνης, συνοδευόμενα από απειλές και εξύβριση.

Σημειώνεται επίσης ότι το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, κατόπιν επικοινωνίας με την οικογένεια του θύματος και εκπροσώπους της Πακιστανικής κοινότητας, τη δολοφονική επίθεση εναντίον του 26χρονου Σαχζάτ Λουκμάν από δύο άτομα που επέβαιναν σε μηχανή στην περιοχή των Πετραλώνων στις αρχές του 2013.

Σε τουλάχιστον 20 καταγεγραμμένα περιστατικά, τα θύματα στοχοποιήθηκαν λόγω ρατσισμού ή προκαταλήψεων σε συνδυασμό και με άλλα κίνητρα. Πρόκειται για τα λεγόμενα εγκλήματα μίσους «μεικτού κινήτρου», φαινόμενο που έχει επισημανθεί και αναλυθεί ενδελεχώς στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία⁷. Τα περιστατικά μεικτών κινήτρων που καταγράφηκαν από το Δίκτυο αφορούν είτε ρατσιστική επίθεση εκπορευόμενη από και σε συνδυασμό με εργασιακή εκμετάλλευση (με πιο εμβληματική την περίπτωση της Νέας Μανωλάδας) είτε άσκηση ρατσιστικής βίας ακολουθούμενη από αφαίρεση περιουσιακών στοιχείων (κινήτων τηλεφώνων, χρημάτων ή/και νομιμοποιητικών εγγράφων διαμονής). Τα περιστατικά αυτά αποτελούν κατεξοχήν ρατσιστικά εγκλήματα, καθώς το θύμα στοχοποιείται και η αξιόποινη πράξη καθίσταται δυνατή ακριβώς λόγω της «διαφορετικότητάς» του. Η «διαφορετικότητα» του θύματος είναι σε αυτά τα περιστατικά όχι απλώς το κοινό αλλά το καθοριστικό στοιχείο των περιστατικών⁸.

Θύματα: Τα θύματα τα οποία ήρθαν σε επαφή με τα μέλη του Δικτύου στα πλαίσια της καταγραφής ήταν 296 άντρες, 11 γυναίκες, 1 τρανς άνδρας και 12 τρανς γυναίκες. Ο μέσος όρος ηλικίας των θυμάτων είναι τα 29 έτη.

Από την **ομάδα μεταναστών και προσφύγων**, τα θύματα προέρχονταν από το Αφγανιστάν (51), το Πακιστάν (11), την Αλγερία (4), το Μπαγκλαντές (164), την Αίγυπτο (4), το Μαρόκο (8), τη Σομαλία (3), το Σουδάν (6), τη Γουινέα (6), την Τυνησία (1), το Ιράν (6), τη Συρία (3), την Ερυθραία (1), το Κονγκό (4), τη Νιγηρία (6), τη Σενεγάλη (1), την Παλαιστίνη (1), την Ακτή του Ελεφαντοστού (3), την Αλβανία (1), την Μπουργκίνα Φάσο (3), την Γκάνα (1), τη Λιβύη (1), το Μαλί (2), τη Μαυριτανία (1), τη Νέα Γουινέα (1) και το Καμερούν (1). Επίσης, 2 θύματα ήταν πολίτες Βουλγαρίας, ενώ σε ένα περιστατικό δεν δηλώθηκε η καταγωγή.

Το νομικό καθεστώς των παραπάνω θυμάτων (κατά την περίοδο της καταγραφής τους από το Δίκτυο): 66 ήταν αιτούντες άσυλο, 4 αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, 14 με νόμιμη άδεια διαμονής, ενώ 213 ήταν χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα ή υπό καθεστώς απέλασης.

Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών τα θύματα αναφέρουν ως λόγο της επίθεσης το γεγονός ότι ήταν αλλοδαποί, και ότι στοχοποιήθηκαν λόγω της αλλοδαπότητάς τους ή/και κάποιου άλλου συναφούς χαρακτηριστικού όπως το χρώμα, η εθνοτική προέλευση ή η θρησκεία (η πλειοψηφία των αλλοδαπών θυμάτων ήταν μουσουλμανικής θρησκείας).

Από την **ομάδα των ΛΟΑΤ ατόμων**, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, εντός του 2013, έξι (6) θύματα επιθέσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

⁷ Παρότι είναι διαδεδομένη μία έννοια «τυπικού» εγκλήματος μίσους, στο οποίο το κίνητρο του δράστη είναι καθαρά ρατσιστικό, πολλές φορές τα κίνητρα πίσω από ένα έγκλημα μίσους είναι αρκετά πολύπλοκα. Η έρευνα έχει δείξει ότι τα εγκλήματα μίσους έχουν πολλές φορές πολλαπλά κίνητρα.” ODIHR-Hate crime laws σελ. 53-54

⁸ Βλ. σχετικά και την Ειδική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, «Το φαινόμενο της ρατσιστικής Βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπιση του», σελ. 14.

Πρόκειται για περιστατικά που αφορούν απειλές, εξύβριση και, σε μία περίπτωση, πρόκληση απλών σωματικών βλαβών.

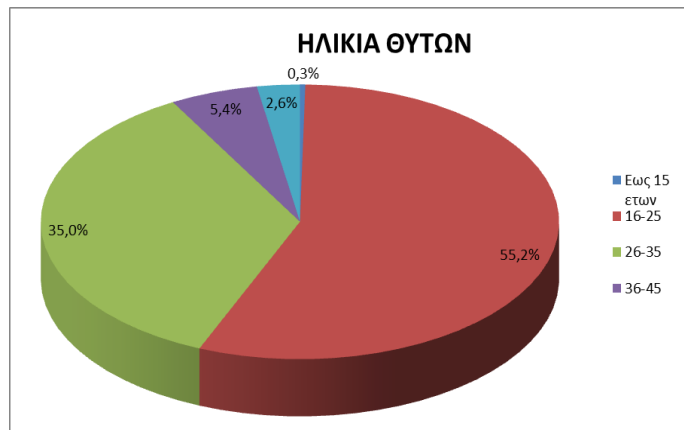
Καταγράφηκαν επίσης 16 θύματα ρατσιστικής βίας λόγω ταυτότητας φύλου. Τα περισσότερα από αυτά αφορούν τις αυθαίρετες προσαγωγές τρανς γυναικών στη Θεσσαλονίκη, στις οποίες πολλά άτομα θυματοποιήθηκαν πολλαπλά, καθώς προσήχθησαν σε τμήματα υπό εξευτελιστικές συνθήκες δύο ή και τρεις μέρες στη σειρά (βλ. ειδική αναφορά στην ενότητα «Εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών στις επιθέσεις»). Καταγράφηκαν επίσης 4 περιστατικά που αφορούν εξύβριση, απειλές και πρόκληση σωματικών βλαβών.

Τέλος, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε το περιστατικό παράνομης κράτησης της συνηγόρου των θυμάτων κατά τη διάρκεια του ως άνω αναφερθέντος περιστατικού αυθαίρετων προσαγωγών.

Δράστες: Οι δράστες των επιθέσεων που καταγράφηκαν ήταν σχεδόν πάντα άνδρες, εκτός από 14 περιπτώσεις επιθέσεων από πολυμελείς ομάδες όπου καταγράφεται και συμμετοχή γυναικών. Σε δύο περιστατικά αναφέρονται γυναίκες ως δράστες: ένα περιστατικό εξύβρισης και άρνηση παροχής φαρμακευτικής αγωγής σε φαρμακείο νοσοκομείου λόγω εθνικής προέλευσης, και ένα περιστατικό εξύβρισης και πρόκλησης σωματικών βλαβών λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού.

Ο μέσος όρος ηλικίας των δραστών, στις περιπτώσεις όπου τα θύματα ήταν σε θέση να υπολογίσουν κατά προσέγγιση, κυμαίνεται στα 27 χρόνια. Οι δράστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία Έλληνες. Καταγράφονται επίσης 3 επιθέσεις από μεικτές εθνοτικά ομάδες, όπως π.χ. επίθεση ομάδας με τη συμμετοχή Αλβανικής καταγωγής δραστών στο κέντρο της Αθήνας. Σε 6 μόνο από τις 166 επιθέσεις αναφέρεται ένας μόνο θύτης. Οι περισσότερες επιθέσεις γίνονται από ομάδες των 2-10 ατόμων.

Σε δύο περιπτώσεις καταγράφεται λεκτική επίθεση (εξύβριση, απειλές, απαξιωτική συμπεριφορά), ενώ σε 2 περιστατικά (με 39 καταγεγραμμένα θύματα) οι θύτες ήταν οι εργοδότες των θυμάτων. Καταγράφονται τέλος 44 περιστατικά βίας από ένστολους (βλ. επόμενο κεφάλαιο).

Σε 75 περιπτώσεις, τα θύματα των επιθέσεων πιστεύουν ότι οι δράστες συνδέονται με εξτρεμιστικές ομάδες, γεγονός που προκύπτει και από τα ποιοτικά στοιχεία που καταγράφονται για τις επιθέσεις, καθώς το modus operandi που καταγράφηκε στην ετήσια έκθεση του 2012 συνεχίζει να καταγράφεται και εντός του 2013: οι δράστες σε αυτές τις περιπτώσεις δρουν σε οργανωμένες ομάδες, που κυκλοφορούν είτε με μηχανές είτε πεζή, πολλές φορές με τη συνοδεία μεγάλωσμων σκυλιών. Είναι ντυμένοι με μαύρα ρούχα και ενίοτε με στρατιωτικά παντελόνια, φορώντας κράνη ή έχοντας καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Οι περισσότερες επιθέσεις γίνονται μετά τη δύση του ηλίου ή τις πρώτες πρωινές ώρες. Πιο συνηθισμένη πρακτική είναι η «περιπολία» από μαυροφορεμένους, πεζούς ή μοτοσυκλετιστές,

ως αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής, οι οποίοι επιτίθενται σε πρόσφυγες και μετανάστες στο δρόμο, σε πλατείες ή σε στάσεις μέσων μαζικής μεταφοράς.

Σημειώνεται ότι σε 15 περιπτώσεις τα θύματα των επιθέσεων ή οι μάρτυρες ανέφεραν ότι ανάμεσα στους δράστες των επιθέσεων αναγνώρισαν άτομα που συνδέονται με τη Χρυσή Αυγή, είτε επειδή φόραγαν διακριτικά της οργάνωσης, είτε επειδή τα πρόσωπά τους συνδέονται με δημόσιες εκδηλώσεις της οργάνωσης στην περιοχή, είτε επειδή γνωρίζουν ότι είναι μέλη τοπικών οργανώσεων του κόμματος.

Ένταση των επιθέσεων και οπλισμός: Τα ποιοτικά στοιχεία σχετικά με τη φύση των επιθέσεων που προκύπτουν από την καταγραφή των περιστατικών καταδεικνύουν τη συνέχιση του *modus operandi* των οργανωμένων ομάδων ρατσιστικής βίας εντός του 2013: τα θύματα αναφέρουν τη χρήση όπλων κατά τη διάρκεια των επιθέσεων, όπως ρόπαλα, σιδηρολοστοί, πτυσσόμενα γκλομπ, σπρέι, αλυσίδες, σιδηρογροθιές, μαχαίρια και σπασμένα μπουκάλια, χρήση μεγαλόσωμων σκύλων. Τα θύματα συχνά υποφέρουν από πολλαπλά τραύματα όπως κατάγματα, θλάσεις, κακώσεις, εκδορές, βλάβες όρασης και ακοής, συμπτώματα μετατραυματικού στρες κ.α.

Εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών στις επιθέσεις: Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επισημαίνει με ανησυχία την αύξηση των περιστατικών όπου η αστυνομική συνδέεται με τη ρατσιστική βία.

Από τα 44 περιστατικά βίας από ένστολους που καταγράφηκαν εντός του 2013, τα 23 συνέβησαν σε χώρους κράτησης. Σε 31 περιστατικά τα θύματα αναφέρουν ότι στοχοποιήθηκαν λόγω αλλοδαπότητας ή/και χρώματος, θρησκείας και εθνοτικής προέλευσης. Τα 10 εξ αυτών έλαβαν χώρα σε χώρους κράτησης (ΑΤ, κέντρα κράτησης). Πρόκειται για περιστατικά στα οποία ένστολοι, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και σε επιχειρήσεις ρουτίνας, καταφεύγουν σε έκνομες ενέργειες και πρακτικές άσκησης βίας.

Σε 12 περιστατικά που καταγράφηκαν κατά την περίοδο Ιουνίου-Ιουλίου 2013 τα θύματα στοχοποιήθηκαν λόγω ταυτότητας φύλου: αφορούν επαναλαμβανόμενες αυθαιρέτες προσαγωγές τρανς γυναικών στη Θεσσαλονίκη. Τα περιστατικά αυτά αναφέρθηκαν εκτενώς και στον τύπο της περιόδου και συνοδεύονταν από απειλές, εξύβριση, απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς σχετικά με την ταυτότητα φύλου, άρνηση πρόσβασης σε συνήγορο, ακόμα και άρνηση παροχής φαρμακευτικής αγωγής σε μία περίπτωση.

Τέλος, με ιδιαίτερη ανησυχία αντιμετωπίζει το Δίκτυο το περιστατικό αυθαιρέτης κράτησης της συνηγόρου των θυμάτων.

Καταγράφηκαν επίσης 2 περιστατικά όπου οι θύτες ήταν δημόσιοι λειτουργοί, και συγκεκριμένα:

- 1 περιστατικό στο οποίο μαθήτρια, σύμφωνα με την μαρτυρία της, κατέφυγε στην αίθουσα καθηγητών για να προστατευτεί από επίθεση συμμαθητών της λόγω ταυτότητας φύλου. Ο φύλακας την κλείδωσε μέσα στην τάξη, αδιαφορώντας για την ασφάλειά της, και όταν έφτασε ο διευθυντής του σχολείου, φέρεται να της είπε «Θα φωνάξω τη Χρυσή Αυγή μόνο για εσένα».
- 1 περιστατικό στο οποίο προϊσταμένη φαρμακείου νοσοκομείου φέρεται να εξύβρισε αλλοδαπή γυναίκα και να αρνήθηκε να της δώσει ιατροφαρμακευτική αγωγή, παρόλο που της επέδειξε ροζ κάρτα.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας εκφράζει ιδιαίτερη ανησυχία για τα ρατσιστικά περιστατικά που σημειώνονται από ένστολους και δημόσιους λειτουργούς, σημειώνοντας ότι οφείλουν να αντιμετωπιστούν με μεγαλύτερη αυστηρότητα καθώς φέρουν ιδιαίτερη ηθική απαξία δεδομένου ότι προέρχονται από εκπροσώπους του κράτους.

Καταγγελίες και αντίδραση των αρχών: Μόνο 33 από τα 166 περιστατικά έχουν καταγγελθεί στην αστυνομία και έχει κινηθεί ποινική διαδικασία. Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων δεν θέλει να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες, κυρίως λόγω φόβου που σχετίζεται με την έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων (βλ. παρακάτω, «Πρόσβαση των θυμάτων στο σύστημα δικαιοσύνης»).

Αναφέρθηκαν επίσης σχετικά: απροθυμία ή αποθάρρυνση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, άρνηση στην πράξη των αστυνομικών αρχών να συμπράξουν για υποβολή μήνυσης. Επίσης, κάποια θύματα δεν επιθυμούσαν να προβούν σε καταγγελία επειδή έχουν υπάρξει στο παρελθόν θύματα αστυνομικής βίας ή επειδή γνωρίζουν ότι οι θύτες έχουν σχέσεις με την αστυνομία ή/και τη Χρυσή Αυγή και φοβούνται ότι θα στοχοποιηθούν. Επίσης, αναφέρθηκε η έλλειψη εμπιστοσύνης των θυμάτων στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα πολλά από αυτά να θεωρούν μάταιο να κινήσουν κάποια διαδικασία.

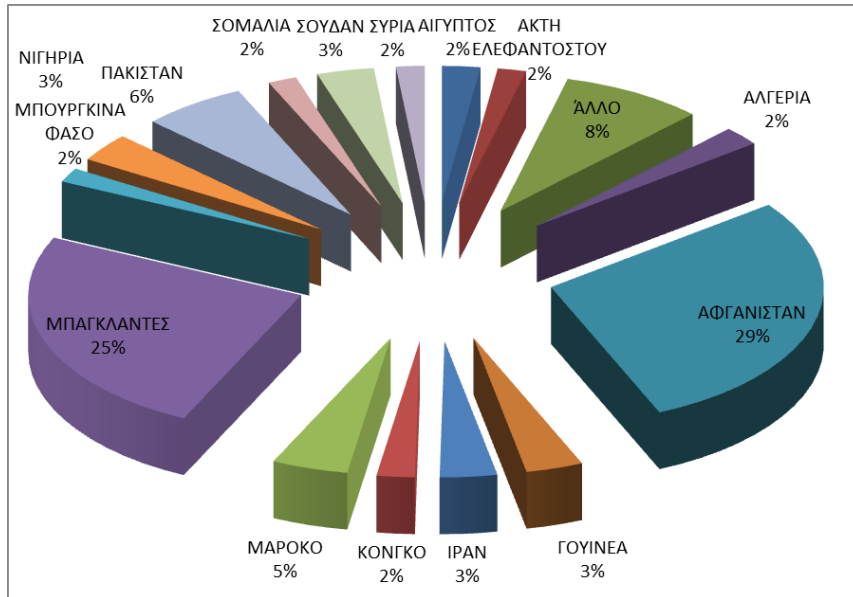
Οι ενδεικτικές αυτές αναφορές δείχνουν ότι, σε γενικό επίπεδο, ένα σημαντικό μέρος των διωκτικών αρχών θεωρούν τις ρατσιστικές επιθέσεις ως ένα καθημερινό φαινόμενο ενταγμένο σε μια «κανονικότητα» και, άρα, δεν επιδεικνύουν κάποια ιδιαίτερη διάθεση καταπολέμησης. Όπως προκύπτει από μαρτυρίες των θυμάτων, σε αρκετές περιπτώσεις οι αρχές αποφεύγουν να επέμβουν κατά τη διάρκεια των περιστατικών και, όταν το κάνουν, πολλές φορές αντιμετωπίζουν τα θύματα με απαξίωση ή/και τα αποθαρρύνουν από το να κινήσουν κάποια διαδικασία.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας διαπιστώνει, για μία ακόμα φορά, ότι τα αποτελέσματα που καταγράφονται είναι εξαιρετικά ανησυχητικά, και η ανησυχία αυξάνεται από το γεγονός ότι τα περιστατικά που καταγράφονται από τα μέλη του Δικτύου δεν αποτελούν παρά μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Η γεωγραφικά περιορισμένη εμβέλεια των οργανώσεων που συμμετέχουν στο Δίκτυο, ο διαδεδομένος φόβος ανάμεσα στα θύματα που συχνά τα εμποδίζει να προσεγγίσουν ακόμα και τις οργανώσεις που παρέχουν στήριξη για να καταγγείλουν έστω και ανώνυμα τα περιστατικά σε αυτές, αλλά και η αντικειμενική αδυναμία των οργανώσεων να παρέχουν αποτελεσματική προστασία στα θύματα, αποτελούν παράγοντες που καταδεικνύουν ότι τα περιστατικά ρατσιστικής βίας δεν καταγράφονται από το Δίκτυο στο σύνολό τους. Η συχνή δημοσιοποίηση περιστατικών σε άλλες περιοχές από αυτές όπου δραστηριοποιούνται οι συμμετέχοντες φορείς αποτελεί επίσης σημαντική ένδειξη ότι ο αριθμός καταγραφής περιστατικών από το Δίκτυο είναι πολύ μικρότερος του πραγματικού, ενώ επικυρώνεται και από τη σχετική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη: «Είναι ενδιαφέρον αλλά όχι ανεξήγητο το γεγονός ότι τα περιστατικά που συγκεντρώθηκαν αρχικώς από τον Τύπο συνήθως δεν τα βρίσκει κανείς στον κατάλογο του Δικτύου και αντιστρόφως. Πρόκειται για δύο ουσιαστικά **συμπληρωματικές καταγραφές** καθώς τα περισσότερα θύματα επιθέσεων που επέλεξαν να απευθυνθούν στο Δίκτυο δεν επιθυμούν, κυρίως λόγω φόβου, απογοήτευσης ή έλλειψης εμπιστοσύνης στα όργανα της πολιτείας, να δοθεί συνέχεια στην υπόθεσή τους»⁹.

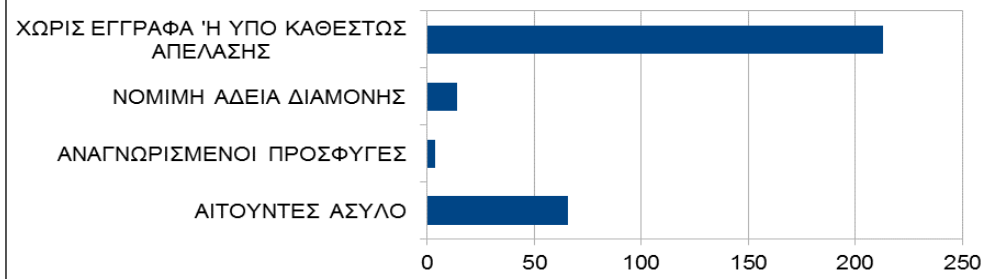
⁹ Ειδική έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, «Το φαινόμενο της ρατσιστικής Βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του», σελ 15.

Μετανάστες και πρόσφυγες

ΧΩΡΕΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΘΥΜΑΤΩΝ (ΑΝΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟ)

ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΘΥΜΑΤΩΝ

Σημαντικές εξελίξεις σχετικά με την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας από τις αρμόδιες αστυνομικές και δικαστικές αρχές

Τμήματα και Γραφεία αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας στο σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας

Στην Ετήσια Έκθεση 2012 το Δίκτυο είχε καλωσορίσει τη νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη με την οποία συστήθηκαν Τμήματα και Γραφεία αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας στο σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας (Π.Δ. 132/2012). Συγχρόνως είχε επισημάνει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική λειτουργία των εν λόγω τμημάτων, συμπεριλαμβανομένης της διαφανούς και αντικειμενικής διαδικασίας επιλογής στελεχών, της εξειδικευμένης εκπαίδευσης, καθώς και της επιτακτικής ανάγκης διερεύνησης και καταδίκης έκνομων ενεργειών αστυνομικών οργάνων με ρατσιστικό κίνητρο.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που κοινοποιήθηκαν στο Δίκτυο από την Ελληνική Αστυνομία, εντός του 2013, καταγράφηκαν πανελλαδικά από τις αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας (Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας) εκατόν εννιά (109) περιστατικά με πιθανολογούμενο ρατσιστικό κίνητρο, τα οποία και διερευνήθηκαν. Για το σύνολο των ως άνω περιστατικών σχηματίστηκαν δικογραφίες οι οποίες υποβλήθηκαν στις κατά τόπο αρμόδιες Εισαγγελικές Αρχές. Εξ' αυτών σαράντα τρία (43) παραπέμφθηκαν βάσει του Ν. 927/1979.

Εντούτοις, οι ως άνω αριθμοί αφορούν ένα μικρό μόνο δείγμα των κρουσμάτων ρατσιστικής βίας που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα το 2013 καθώς, όπως αναλύεται παρακάτω, αφορούσαν καταγγελίες από άτομα που διέθεταν νομιμοποιητικά έγγραφα και κατά συνέπεια είχαν τη δυνατότητα καταγγελίας στις αστυνομικές αρχές (εκτός από τις τηλεφωνικές καταγγελίες). Ενδεικτικό είναι ότι από τα 166 περιστατικά που έχουν καταγραφεί από το Δίκτυο μόνο τα 33 έχουν καταγγελθεί στις αστυνομικές αρχές.

Επίσης, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επισημαίνει ότι η διήμερη εκπαίδευση που έλαβαν οι υπηρετούντες στα εν λόγω Τμήματα κατά την αρχή της λειτουργίας τους δεν είναι επαρκής για να καλύψει τις αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες σχετικά με ένα τόσο ευαίσθητο και περίπλοκο ζήτημα. Προτείνεται μία υποχρεωτική διαδικασία συνεχούς επιμόρφωσης και ανατροφοδότησης της γνώσης για τους υπηρετούντες στα εν λόγω Τμήματα αλλά και για το σύνολο του προσωπικού της ΕΛΑΣ που έρχεται σε επαφή με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Προς το σκοπό αυτό, το Δίκτυο έχει επανειλημμένα προτείνει στις ελληνικές αρχές να ζητήσουν επίσημα συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και των δικαστικών λειτουργιών. Προτείνεται επίσης η κατάρτιση ενός Οδηγού με βασικές οδηγίες και διευκρινήσεις σχετικές με τα εγκλήματα μίσους. Στα παραπάνω το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας θα μπορούσε να έχει ενεργό συμβολή.

Πρόσβαση των θυμάτων στο σύστημα δικαιοσύνης

Επί του παρόντος δεν παρέχεται καμία εγγύηση για τη δυνατότητα καταγγελίας από πρόσωπα που δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Οι στερούμενοι νομιμοποιητικών εγγράφων, οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα των θυμάτων ρατσιστικών επιθέσεων, ακόμα

και στις περιπτώσεις στις οποίες επιθυμούν να καταγγείλουν τα περιστατικά, τίθενται αυτόματα με την άφιξή τους στο αστυνομικό Τμήμα υπό κράτηση προς έκδοση απόφασης απέλασης, με συνέπεια να αποτρέπονται από το να καταγγείλουν οποιοδήποτε σε βάρος τους περιστατικό ρατσιστικής βίας. Επίσης, κατά τη διάρκεια τυχόν δικαστικής διαδικασίας σε βάρος του δράστη, ο στερούμενος νομιμοποιητικών εγγράφων και πάλι αποθαρρύνεται να συμμετέχει στη διαδικασία, καθώς και σε αυτό το στάδιο απειλείται με σύλληψη και κράτηση προς το σκοπό της απέλασης. Είναι ενδεικτικό ότι η μεγάλη πλειονότητα των θυμάτων που καταγράφηκαν από το Δίκτυο το 2013 δεν επιθυμεί να προβεί σε καταγγελία λόγω φόβου που σχετίζεται κυρίως με την έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων.

Όμως, η αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του ρατσιστικού εγκλήματος προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα του θύματος να το καταγγείλει υπό ασφαλείς συνθήκες, χωρίς φόβο να βρεθεί σε ιδιαίτερα δυσμενή θέση, ικανή να το αποτρέψει από την καταγγελία. Η Πολιτεία οφείλει να ενθαρρύνει τα θύματα -ασχέτως του καθεστώτος διαμονής τους στη χώρα- να καταγγέλλουν τις απειλές ή επιθέσεις εναντίον τους. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το παραπάνω πρόβλημα και να περιοριστεί η ατιμωρησία των ενόχων που προέρχεται από αυτό, έχει προτείνει στις πρώτες συστάσεις που είχε διατυπώσει προς την Πολιτεία το 2012, να προβλεφθεί ρητά η αναστολή της κράτησης και απέλασης των θυμάτων ή μαρτύρων που προβαίνουν σε καταγγελία, σε συνδυασμό με χορήγηση άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους κατά το πρότυπο παροχής προστασίας σε θύματα εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης. Συγκεκριμένα προτείνεται, σε περίπτωση που θύματα ή μάρτυρες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα καταγγέλλουν περιστατικά ρατσιστικής βίας, να αναστέλλεται η κράτηση και απέλασή τους, βάσει ειδικής εισαγγελικής διάταξης που θα πιθανολογεί σε ένα πρώτο στάδιο τη βασιμότητα της καταγγελίας αυτής και θα αναγνωρίζει την ιδιότητα του θύματος ή μάρτυρα εγκλήματος ρατσιστικής βίας ως τέτοιου, προς το σκοπό χορήγησης ειδικού καθεστώτος προστασίας (άδειας παραμονής), για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών και μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση στην ποινική δίκη κατά του υπαιτίου.

Ο σκοπός της ως άνω πρότασης του Δικτύου αποτυπωνόταν στο αρχικό σχέδιο για την Κύρωση του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης όπως αυτό είχε αρχικά κατατεθεί προς ψήφιση, και συγκεκριμένα στις διατάξεις περί ανθρωπιστικού καθεστώτος (άρθρο 19) όπου είχε προστεθεί στην περίπτωση (β) η δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς ή άλλους λόγους σε «θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες εγκληματικών πράξεων οι οποίες προβλέπονται στα άρθρα 187, 309 και 310 ΠΚ ή τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος και τελούνται σε βάρος της ζωής, της υγείας, της σωματικής ακεραιότητας, της περιουσίας, της ιδιοκτησίας και της προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας, εφ' όσον έχει ασκηθεί γι' αυτές ποινική δίωξη ή έχει διαταχθεί προκαταρκτική εξέταση και μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη δικαστική απόφαση ή να τεθεί η υπόθεση στο αρχείο. Η συνδρομή των ως άνω προϋποθέσεων διαπιστώνεται με πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, τόσο πριν όσο και μετά την άσκηση ποινικής δίωξης. Η πράξη του Εισαγγελέα Πρωτοδικών κοινοποιείται στη Διεύθυνση Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Εσωτερικών».

Η ως άνω διάταξη, προβλέποντας τη δυνατότητα χορήγησης άδειας διαμονής σε όλα τα θύματα εγκληματικών πράξεων κακουργηματικού χαρακτήρα, ερχόταν ουσιαστικά να καλύψει το νομικό κενό που υπήρχε σχετικά με τις άδειες διαμονής θυμάτων ρατσιστικών εγκλημάτων. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας είχε χαίρειο τη

συγκεκριμένη πρωτοβουλία στο βαθμό που αυτή θα συνέβαλε στην ουσιαστική πρόσβαση των θυμάτων και μαρτύρων στην ελληνική δικαιοσύνη. Με ανησυχία το Δίκτυο παρακολουθεί την μη υιοθέτηση της συγκεκριμένης διάταξης μετά την ψήφιση του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης χωρίς να συμπεριλαμβάνει τις ρυθμίσεις που αφορούν όλη την κατηγορία αδειών παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους (άρθρο 19). Σε κάθε περίπτωση το Δίκτυο εκφράζει την αντίθεσή του σχετικά με την πρόσφατη πρόταση για αναμόρφωση της κρίσιμης διάταξης προς της κατεύθυνση να εξαιρούνται ουσιαστικά οι δημόσιοι λειτουργοί από τη λογοδοσία και να οδηγούνται τα θύματα σε περαιτέρω εκφοβισμό. Η απαράδεκτη αυτή πρόταση μετατοπίζει το βάρος της απόδειξης στα θύματα, τα απειλεί με αυτόφωρο και απέλαση και ουσιαστικά ποινικοποιεί την προσφυγή στην έννομη προστασία¹⁰.

Το μήνυμα της Πολιτείας οφείλει να είναι ο απόλυτος σεβασμός της σωματικής ακεραιότητας και της ασφάλειας κάθε προσώπου το οποίο διαβιεί στην ελληνική επικράτεια. Η αναποτελεσματικότητα του μηχανισμού προστασίας των θυμάτων της ρατσιστικής βίας στέλνει μήνυμα ατιμωρησίας στις οργανωμένες ομάδες ρατσιστικής βίας και επιτείνει την έλλειψη εμπιστοσύνης στο κράτος δικαίου.

Επαρκής διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας αναγνωρίζει ότι η χώρα μας έχει κάνει θετικά βήματα προς την καταγραφή και τη δίωξη των εγκλημάτων μίσους. Η αναγνώριση της επιβαρυντικής περίπτωσης του ρατσιστικού κινήτρου για πρώτη φορά το Νοέμβριο του 2013, σε δίκη σχετικά με εμπρησμό σε κατάστημα υπηκόου Καμερούν στην Κυψέλη, είναι ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Θετικό βήμα αποτελεί και η σημαντική αύξηση των υποθέσεων με ρατσιστικό κίνητρο που έχουν φτάσει στη δικαιοσύνη, με πιο σημαντική την σε εξέλιξη δίκη για τη δολοφονία του Σαχζάτ Λουκμάν τον Ιανουάριο του 2013 στα Πετράλωνα.

Ωστόσο, βάσει της παρακολούθησης συγκεκριμένων υποθέσεων που έχουν καταγραφεί από το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, διαφαίνεται ότι το ρατσιστικό κίνητρο δεν διερευνάται ενδελεχώς και επισταμένα από τις διωκτικές αρχές από το στάδιο της προανάκρισης. Η από 24/5/2006 Αστυνομική Εγκύκλιος, που ορίζει ότι στο πλαίσιο της κατασταλτικής τους δράσης και ιδίως κατά την προανάκριση, οι Αστυνομικές Αρχές οφείλουν να διερευνούν την πιθανότητα ύπαρξης ρατσιστικού κινήτρου στα εγκλήματα που διαπράττονται, να συλλέγουν σχετικές πληροφορίες και να καταγράφουν/αναφέρουν περιστατικά μέσω ενός συγκεκριμένου εντύπου σε όλες τις αξιόποινων πράξεων με ρατσιστικό ή πολλαπλό (μεικτό) κίνητρο, φαίνεται ότι στην πράξη έχει μείνει ανενεργή.

Σε επίπεδο διαδικασιών ενώπιον δικαστηρίων, η ατιμωρησία των δραστών οφείλεται στο γεγονός ότι η σχετική διάταξη του άρθρου 79 παρ.3 του Ποινικού Κώδικα, που προστέθηκε στην κείμενη νομοθεσία το 2008 και ορίζει ότι η τέλεση της πράξης από μίσος εθνικό,

¹⁰ Βλ. σχετικό δελτίο τύπου του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας: <http://rvn.org/2014/03/%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%85%CF%81%CE%B8%CE%B5%CE%AF-%CE%B1%CE%BC%CE%AD%CF%83%CF%89%CF%82-%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B7-%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80/>.

φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού συνιστά επιβαρυντική περίσταση, δεν ενεργοποιείται ούτε από τις αστυνομικές αρχές ούτε από τον Εισαγγελέα στο στάδιο της άσκησης της ποινικής δίωξης, αλλά μόνο μετά το πέρας ουσιαστικά της αποδεικτικής διαδικασίας, στο στάδιο της επιμέτρησης της ποινής, αφού δηλαδή έχει κριθεί η ενοχή του δράστη.

Συνεπώς είναι αναγκαία η άμεση ανάληψη νομοθετικής πρωτοβουλίας ώστε να διασφαλίζεται η διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου ήδη από το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, και ανεξάρτητα από την επιβαρυντική περίσταση κατά το στάδιο επιμέτρησης της ποινής.

Παράλληλα με τη ρητή δέσμευση ότι οι διωκτικές αρχές οφείλουν να καταγράφουν από τη στιγμή υποβολής της έγκλησης τυχόν περιστάσεις ή υπόνοιες του θύματος που παραπέμπουν σε ρατσιστικό κίνητρο, απαιτείται η θέσπιση διατάξεων που: α. είτε να προβλέπουν το έγκλημα που τελείται με ρατσιστικά κίνητρα ως έγκλημα με ιδιαίτερη νομοτυπική υπόσταση, β. είτε να προβλέπουν σε κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων (όπως, ενδεικτικά, αυτά κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της προσωπικής ελευθερίας και της ιδιοκτησίας) επαύξηση της ποινής σε περίπτωση που το έγκλημα τελείται με ρατσιστικά κίνητρα, γ. είτε η τέλεση εγκλήματος με ρατσιστικά κίνητρα να αποτελεί γενική επιβαρυντική περίσταση, με συγκεκριμένο όμως πλαίσιο ποινής. Με αυτό τον τρόπο, θα καταστεί δυνατή η άσκηση και κίνηση της ποινικής δίωξης με βάση συγκεκριμένη μορφή εγκλήματος, που να επιτρέπει την ανακριτική και δικαστική του διερεύνηση ήδη από την κίνηση της ποινικής διαδικασίας.

Επαναλαμβάνουμε ωστόσο ότι, ταυτόχρονα και ανεξάρτητα από την όποια νομοθετική αλλαγή, η Πολιτεία οφείλει να παρέχει την απαραίτητη εκπαίδευση και τις απαραίτητες κατευθύνσεις στις εμπλεκόμενες διωκτικές και δικαστικές αρχές, ώστε το ρατσιστικό κίνητρο να ερευνάται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας.

Επαρκής διερεύνηση και αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας από αστυνομικούς λειτουργούς

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επισημαίνει με ανησυχία την αύξηση των περιστατικών όπου η αστυνομική συνδέεται με τη ρατσιστική βία. Είναι επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι αναφορές/μαρτυρίες/καταγγελίες για κάθε είδους αστυνομική αυθαιρεσία, είτε πρόκειται για αδίκημα των αστυνομικών οργάνων κατά την τέλεση των καθηκόντων τους, είτε πρόκειται για την αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιδράσεων κατά των θυμάτων, οι οποίες απορρέουν από προσωπικές απόψεις ή από την απουσία ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης με αποτέλεσμα να βρίσκουν χώρο ανάπτυξης άμεσα ή έμμεσα ρατσιστικές συμπεριφορές οι οποίες συνιστούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επομένως, η έμπρακτη και ανεπιφύλακτη καταδίκη εκ μέρους της Πολιτείας κάθε πράξης αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας είναι επιτακτική ανάγκη.

Προς τούτο, προτείνεται η τροποποίηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου με σκοπό την συγκρότηση αποτελεσματικού μηχανισμού καταγγελιών της αστυνομικής βίας και περιστατικών αυθαιρεσίας, ανεξάρτητης διερεύνησης και παρακολούθησης, σύμφωνα με τις συστάσεις των διεθνών οργανισμών. Το Δίκτυο επαναλαμβάνει emphatically τις συστάσεις του

Συνηγόρου του Πολίτη και της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου¹¹ να λυθεί το ζήτημα όχι μόνον της αποτελεσματικής λειτουργίας αλλά και της ανεξαρτησίας των προβλεπόμενων από τον ν. 3938/2011 -αλλά μη λειτουργούντων- Γραφείων Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας. Το ίδιο ισχύει και για την προβλεπόμενη στον ίδιο νόμο Επιτροπή αξιολόγησης των σχετικών καταγγελιών, η λειτουργία της οποίας είναι κρίσιμη για την επανεξέταση υποθέσεων μετά την έκδοση σχετικών αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹².

Επαρκής διερεύνηση επιθέσεων που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας είχε εκφράσει την ικανοποίησή του για τη ρητή συμπερίληψη της ταυτότητας φύλου στη διάταξη του άρθρου 79 ΠΚ παρ. 3 τελευταίο εδάφιο, στις περιπτώσεις δηλαδή των θυμάτων εγκληματικών πράξεων για τις οποίες η τέλεση με κίνητρο το μίσος αποτελεί επιβαρυντική περίσταση, στο πλαίσιο του Ν. 4139/2013. Πρόκειται για ένα θετικό βήμα που φέρνει τη χώρα μας πιο κοντά στις ευρωπαϊκές νομοθεσίες και πρακτικές.

Ωστόσο, το Π.Δ. 132/2012 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη σχετικά με τη δημιουργία ειδικών Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας περιλαμβάνει πρόσωπα ή ομάδες προσώπων που θυματοποιούνται αποκλειστικά και μόνο λόγω «της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή του θρησκεύματός τους». Συνεπώς, τόσο στο εν λόγω Π.Δ. όσο και σε οποιαδήποτε νομοθετική πρωτοβουλία που στοχεύει στην αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η στοχοποίηση ατόμων λόγω διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

¹¹ http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/astunomia/Grafeio_Kataggelion_2010.pdf.

¹² Ο.Π., σελ. 69.

Συστάσεις προς την Πολιτεία:

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας απευθύνει τις ακόλουθες προτάσεις προς την ελληνική πολιτεία για την καταπολέμηση των εγκλημάτων μίσους, δηλαδή την εγκληματική πράξη σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

Προς το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη

A. Διαχείριση του εγκλήματος μίσους

1. Υιοθέτηση ειδικού επιχειρησιακού σχεδίου πρόληψης και αντιμετώπισης των ρατσιστικών επιθέσεων, σε συνεργασία με εξειδικευμένους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς.
2. Καταδίκη των ρατσιστικών επιθέσεων από την πολιτική ηγεσία και την ηγεσία της ΕΛ.ΑΣ. και ρητή αποτροπή των αστυνομικών από βίαιες πρακτικές με ρατσιστικό κίνητρο.
3. Διεξαγωγή εκπαιδευτικού προγράμματος, με συνδρομή από διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς με εξειδίκευση και εμπειρία στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας και δικαιοσύνης, για τους υπηρετούντες στα Τμήματα και Γραφεία Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας αλλά και το σύνολο των υπηρετούντων της ΕΛΑΣ.
5. Διασφάλιση της εφαρμογής της με αριθμό 7100/4/3 από 24.5.2006 εγκυκλίου σχετικά με την υποχρέωση διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου, συλλογής σχετικών στοιχείων, καταγραφής ή/ και αναφοράς από τους αστυνομικούς βάσει ειδικής φόρμας, ανεξαρτήτως από την κατάθεση μήνυσης, κάθε περιστατικού σε βάρος ατόμου λόγω εθνικής ή εθνοτικής προέλευσης, χρώματος, θρησκείας, αναπηρίας, σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.
6. Ενημέρωση των αστυνομικών σχετικά με την υποχρέωση συνδρομής των θυμάτων, παρέμβασης για τη διάσωσή τους και μέριμνας για την παραπομπή τους στις κατάλληλες υπηρεσίες.
7. Συνεργασία των αστυνομικών τμημάτων με κυβερνητικούς ή μη φορείς και μεταναστευτικές κοινότητες για την παροχή ιατρο-κοινωνικής βοήθειας, νομικής συνδρομής και διερμηνείας ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση του θύματος στην αστυνομία.
8. Προστασία των δικαιωμάτων των *υπερασπιστών* ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή όσων ατόμων και φορέων προωθούν και προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και των *μαρτύρων* των ρατσιστικών επιθέσεων και διασφάλιση της πρόσβασής τους στις αρχές.

B. Αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας με ρατσιστικό κίνητρο

1. Τροποποίηση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου με σκοπό την συγκρότηση αποτελεσματικού μηχανισμού καταγγελιών της αστυνομικής βίας και περιστατικών αυθαιρεσίας, ανεξάρτητης διερεύνησης και παρακολούθησης, σύμφωνα με τις συστάσεις των διεθνών οργανισμών.
2. Πρόβλεψη ειδικής διαδικασίας στο πλαίσιο του πειθαρχικού ελέγχου εντός της ΕΛ.ΑΣ. για την ταχύτερη εξέταση αυθαιρεσιών με ρατσιστικό κίνητρο.

Προς το Υπουργείο Εσωτερικών

Αναστολή της απόφασης κράτησης και απέλασης των θυμάτων και ουσιωδών μαρτύρων που προβαίνουν σε καταγγελία ρατσιστικής βίας, βάσει ειδικής εισαγγελικής πράξης, μέχρι να

εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση στην ποινική δίκη κατά του υπαιτίου, και θέσπιση ειδικού καθεστώτος προστασίας και άδειας παραμονής για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών.

Προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης

1. Δημιουργία επίσημου και ενιαίου συστήματος καταγραφής και παρακολούθησης των ρατσιστικών εγκλημάτων, σε συνεργασία με την αστυνομία και κάθε κυβερνητικό ή μη φορέα ο οποίος συλλέγει σχετικά στοιχεία.
2. Συμπερίληψη του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου στο Π.Δ. 132/2012 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη για τη δημιουργία ειδικών Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας.
3. Συγκρότηση ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, με στόχο την άμεση λήψη νομοθετικής πρωτοβουλίας ώστε να διασφαλίζεται η διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου ήδη από το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, και ανεξάρτητα από την επιβαρυντική περίπτωση κατά το στάδιο επιμέτρησης της ποινής.
4. Απαλλαγή από το παράβολο της μήνυσης και της παράστασης πολιτικής αγωγής για τα θύματα.

Τέλος, οι παραπάνω προτάσεις για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πράξεων ρατσιστικής βίας, πρέπει να συνοδεύονται από μέτρα και πολιτικές βελτίωσης του κλίματος ασφάλειας στις γειτονιές, πάταξη των κυκλωμάτων διακίνησης ανθρώπων, εμπορίας ναρκωτικών, πορνείας και εγκληματικότητας, αναβάθμισης των περιοχών αυτών και ανακούφισης του συνόλου του πληθυσμού, περιορισμού της γκετοποίησης άπορων/άστεγων μεταναστών και προσφύγων και προώθησης της κοινωνικής τους ένταξης.

Αθήνα, 2.4.2014

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2011 με πρωτοβουλία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και της Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Στο δίκτυο συμμετέχουν σήμερα οι εξής μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλοι φορείς που παρέχουν νομικές, ιατρικές, κοινωνικές ή άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες και έρχονται σε επαφή με θύματα ρατσιστικής βίας: Αίτημα, Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης, Άρσις, Γιατροί του Κόσμου, Διεθνής Αμνηστία, Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, "Ελληνική Δράση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα" - Πλειάδες, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών, Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Θετική Φωνή, Ιατρική Παρέμβαση, Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ», Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοσοτούντων και Μεταναστών-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων, Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα), Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία, ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου, ΜΕΤΑδραση, Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών, Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη), Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ), Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης, Act Up Hellas, ASANTE, Colour Youth, i-RED Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα, PRAKSIS, YsMedia, καθώς και ο Συνήγορος του Πολίτη και το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Αθηναίων ως παρατηρητές.